

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Навчально-науковий інститут економіки, менеджменту і права
Кафедра теорії та історії держави і права

06-14-02

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до практичних занять та самостійної роботи

з навчальної дисципліни
«Конституційне право зарубіжних країн»
для студентів напрямку підготовки 6.030401 «Правознавство»
денної форми навчання

Затверджено методичною
комісією
за напрямом підготовки
6.030401 «Правознавство»,
від 23 вересня 2014 р.
протокол № 1

Рівне – 2014

Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Конституційне право зарубіжних країн» для студентів напряму підготовки 6.030401 «Правознавство» денної форми навчання / Дробуш І.В. – Рівне, 2014. – 42 с.

Упорядник: Дробуш І.В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права.

Відповідальний за випуск: Кафарський В.І., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри теорії та історії держави і права.

ЗМІСТ

Передмова.....	3
Опис навчальної дисципліни та її структура.....	5
1.1.Опис навчальної дисципліни.....	5
1.2.Тематика практичних занять.....	6
1.3.Контрольні заходи та засоби діагностики.....	7
1.4.Критерії та шкала оцінювання.....	7
2. Тематика практичних занять, контрольних запитань та рефератів для самостійного опрацювання.....	8
3. Рекомендована література.....	38

Передмова Шановні студенти!

Конституційне право зарубіжних країн є нормативною дисципліною циклу професійно-практичної підготовки, мета якої надати студентам теоретичні і прикладні знання про розвиток конституційно-правового регулювання суспільних відносин і особливості конституційних моделей регламентації прав і свобод особи, сформулювати цілісне уявлення про конституційні інститути безпосередньої і представницької демократії в зарубіжних країнах та висвітлити особливості конституційного права країн американського континенту, держав-членів Європейського Союзу і СНД, держав Азії й Близького Сходу. Конституційне право зарубіжних країн має важливе значення для підготовки юристів, оскільки сприяє розширенню загального та професійного світогляду, допомагає оволодіти методикою проведення компаративного аналізу основ конституційного ладу зарубіжних країн, розуміти властивості конституційних засобів реалізації й захисту прав і свобод людини та громадянина, конституційного статусу органів та посадових осіб вищих органів державної влади і місцевого управління та самоврядування в різних країнах світу.

У навчальному курсі розкриваються питання зарубіжного досвіду конституційно-правового регулювання політичної і економічної системи, соціальної й духовної сфери життя суспільства, конституційно-правового статусу людини та громадянина, конституційних засад організації та діяльності вищих органів влади та місцевого управління, особливості конституційного розвитку країн американського континенту (США, Канади, Бразилії), держав-членів Європейського Союзу (Об'єднаного Королівства Великої Британії і Північної Ірландії, ФРН, Французької Республіки, Італійської Республіки, Республіки Польща, Республіки Болгарія) і СНД (Російської Федерації, Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Азербайджанської Республіки), держав Азії й Близького Сходу (Японії, КНР, Ізраїлю, Об'єднаних Арабських Еміратів).

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Конституційне право зарубіжних країн» студенти повинні знати:

предмет і метод конституційного права зарубіжних країн; процес виникнення, становлення та основні тенденції розвитку конституційного права зарубіжних країн; джерела конституційного права зарубіжних країн; основи правового статусу особи, засади побудови й функціонування державних органів влади, органів місцевого самоврядування; в порівняльному плані конституційні основи суспільного ладу окремих зарубіжних країн, зокрема США, Канади, Бразилії, Об'єднаного Королівства Великої Британії і Північної Ірландії, ФРН, Французької Республіки, Італійської Республіки, Республіки Польща, Республіки Болгарія, Російської Федерації, Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Азербайджанської Республіки, Японії, КНР, Ізраїлю, Об'єднаних Арабських Еміратів.

уміти: використовувати отримані знання щодо основ конституційного ладу зарубіжних країн і користуватися термінологічним інструментарієм; самостійно орієнтуватися в системі конституційного законодавства, регламентуючого засади суспільного ладу і становища людини; набувати навичок аналізу та коментування конституційно-правових норм; зіставляти практику формування конституційно-правових інститутів, їх ефективність за умов різних суспільних систем і державних форм; виявляти основоположні цінності, які притаманні розвинутій демократичній державі і її конституційному ладу; аналізувати джерела конституційного права, використовуючи різні наукові методи; самостійно прогнозувати розвиток конституційно-правових інститутів; застосовувати набуті знання й уміння на практиці; використовувати на практиці набутий під час вивчення курсу досвід зарубіжних країн в конституційно-правовому полі власної держави; прогнозувати тенденції конституційно-правового розвитку зарубіжних країн.

1. Опис навчальної дисципліни та її структура

1.1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 0304 - Право	Нормативна	
	Напрямок підготовки 6.030401 - право		
Модулів – 2	Національний університет водного господарства та природокористування	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин - 144		1-й	
		Семестр	
		2 - й	
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4		2 – й семестр - 40 год.	
		Практичні	
		2- семестр - 32 год.	
		Самостійна робота	
		72 год.	
		Вид контролю: залік	

1.2. Тематика практичних занять

Назва змістових модулів і тем	Кількість годин
1 курс 2 семестр	
Змістовий модуль 1 « Конституційне право зарубіжних країн як галузь права, наука, навчальна дисципліна»	
Тема 1. Державне (конституційне) право зарубіжних країн: галузь права, наука, навчальна дисципліна	2
Тема 2. Конституції зарубіжних країн	2
Тема 3. Конституційно – правове регулювання суспільного ладу в зарубіжних країнах	2
Тема 4. Конституційно - правовий інститут прав та свобод людини та громадянина (підданого) в зарубіжних країнах	2
Тема 5. Форми безпосереднього народовладдя	2
Тема 6. Система вищих органів влади. Законодавча влада	2
Тема 7. Глава держави	2
Тема 8. Уряд в зарубіжних країнах	2
Разом за модулем 1	16
Змістовий модуль 2 «Засади конституційного ладу зарубіжних країн»	
Тема 9. Правоохоронні та правозахисні органи зарубіжних країн	2
Тема 10. Основи державного (конституційного) права США та Бразилії	2
Тема 11. Основи державного (конституційного) права Об'єднаного королівства Великої Британії та Північної Ірландії, Канади	2
Тема 12. Основи державного (конституційного) права Франції, ФРН, Італії	2

Тема 13. Основи державного (конституційного) права Республіки Польща та Республіки Болгарія	2
Тема 14. Основи державного (конституційного) права держав – членів СНД	2
Тема 15. Основи державного (конституційного) права країн Азії	2
Тема 16. Основи державного (конституційного) права країн Близького Сходу	2
Разом за модулем 2	16
Всього годин	32

1.3. Контрольні заходи та засоби діагностики

Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться у формах:

- оцінювання роботи студента на лекціях;
- усного опитування на практичних заняттях, оцінки розв'язання ситуаційних завдань та участі у обговоренні проблемних питань;
- виконання поточних контрольних робіт за темами змістових модулів.

1.4. Критерії та шкала оцінювання

Оцінювання результатів поточного контролю проводиться у розрахунку від 0 до 100 балів. Основними методами оцінювання є:

- аналіз усних відповідей;
- виконання практичних завдань.

Оцінювання виконання завдань здійснюється за такими критеріями (у % від кількості балів, виділених на завдання із заокругленими до цілого числа):

- 0% – завдання не виконано;

40% – завдання виконано частково, висновки не аргументовані і не конкретні, звіт підготовлено недбало;

60% – завдання виконано повністю, висновки містять окремі недоліки, судження студента не достатньо аргументовані, звіт підготовлено з незначним відхиленням від вимог;

80% – завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки несистемного характеру;

100% – завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

Кількість набраних балів студентом	Оцінювання за національною шкалою
90 – 100 балів	зараховано
82 – 89 балів	зараховано
74 – 81 балів	зараховано
64 – 73 балів	зараховано
60 – 63 балів	зараховано
35 – 59 балів	не зараховано з можливістю повторного складання
1 – 34 балів	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням курсу

2. Тематика практичних занять, контрольних запитань та рефератів для самостійного опрацювання

Практичне заняття 1. Державне (конституційне) право зарубіжних країн: галузь права, наука, навчальна дисципліна

План заняття

1. Виникнення й еволюція конституційного права зарубіжних країн.

2. Конституційне право як основна галузь права, як наука і навчальна дисципліна.

3. Предмет конституційно-правового регулювання і конституційно-правових відносин у зарубіжних країнах.

4. Система конституційного права зарубіжних країн.

5. Джерела конституційного права зарубіжних країн.

Контрольні завдання

1. Дати визначення конституційного права як основної галузі права.

2. Обґрунтувати твердження про те, що конституційне право кожної країни є основною галуззю національної системи права.

3. Як співвідносяться терміни «конституційне» і «державне» право.

4. Що є предметом конституційно-правового регулювання і конституційно-правових відносин у зарубіжних країнах?

5. Проаналізуйте політичний характер цих відносин у зарубіжних країнах.

6. Які Ви знаєте методи конституційного права зарубіжних країн?

7. Приведіть приклади інститутів конституційного права зарубіжних країн, що визначають систему курсу конституційного права зарубіжних країн.

8. Назвіть та охарактеризуйте суб'єкти й об'єкти конституційно-правових відносин.

9. Охарактеризуйте основні джерела конституційного права зарубіжних країн:

10. Проаналізуйте співвідношення юридичної сили різних джерел державного (конституційного) права.

11. Дослідіть вплив міжнародної інтеграції і міжнародного права на політичні інститути і конституційні права різних країн.

Теми рефератів

1. Конституція як основне джерело конституційного права зарубіжних країн. конституційні, органічні і звичайні закони.

2. Судові прецеденти і рішення органів конституційного нагляду.

3. Конституційні звичаї.

4. Нормативні акти голів держав і урядів.

5. Акти, видані в порядку тлумачення законів. Парламентські регламенти.

6. Доктринальні джерела.

Рекомендована література: 1, 2, 3, 4, 6, 7

Практичне заняття 2. Конституції зарубіжних країн

План заняття

1. Поняття і сутність конституції.
2. Співвідношення конституцій і дійсності.
3. Загальне і особливе в зарубіжних конституціях.
4. Види конституцій.
5. Об'єкти конституційного регулювання, тенденція до розширення їх кола.
6. Форма і структура конституцій.
7. Прийняття конституцій. Внесення змін до конституцій.

Контрольні завдання

1. Проаналізуйте та дайте визначення: Конституції юридичні і фактичні; фіктивні і реальні; демократичні і реакційні.
2. Розкрийте особливості конституцій: держав, що здійснюють перехід до ринкової економіки; соціалістичних держав; - держав, що розвиваються; держав, які мають комуністичний режим.
3. Розкрийте значення преамбул, перехідних, тимчасових і заключних положень на прикладах діючих конституцій.
4. Назвіть умови, за яких можливі відміни конституцій.
5. Охарактеризуйте конституції: за формою, за порядком їх прийняття, за способами внесення поправок і доповнень, за строками дії.

Теми рефератів

1. Порівняльний аналіз моделей писаних конституцій США, Німеччини, Франції, Польщі.
2. Функції конституції.
3. Порядок внесення змін до конституцій США, Німеччини, Франції, Італії, Російської Федерації.
4. Європейська модель конституційного контролю.
5. Конституція США.
6. Конституція ФРН.
7. Конституція Італії.

8. Конституція Російської федерації (інших країн на вибір студентів).

Рекомендована література: 1,2, 4, 6; 7, 9

Практичне заняття 3. Конституційно- правове регулювання суспільного ладу в зарубіжних країнах

План заняття

1. Конституційно-правові засади політичної системи: інституціональний й функціональний аспект.
2. Різноманітність форм сучасної держави та їх загальна характеристика.
3. Конституційно-правове регулювання референдуму, плебісциту і народної законодавчої ініціативи в зарубіжних країнах.
4. Конституційні принципи економічних відносин.
5. Конституційно-правові основи соціальної й духовно-культурної сфери.

Контрольні завдання:

- 1.Розкрийте поняття конституційного ладу, його ознаки та умови.
- 2.Проаналізуйте взаємозв'язок між конституційним ладом, суспільним ладом і політикою держави. Закріплення конституційного ладу в конституціях.
- 3.Розкрийте механізм конституційного закріплення політичної системи держави. Яка роль політичного плюралізму?
- 4.Проаналізуйте конституційно-правовий статус основних суб'єктів політичної системи держави.
- 5.Економічний плюралізм як основа економічної системи демократичної держави. Обґрунтуйте дане твердження.
- 6.Розкрийте конституційно-правові основи духовно-культурних відносин.
- 7.Проаналізуйте поняття та ознаки засад конституційного ладу.

Теми рефератів

1. Поняття засад конституційного ладу.
2. Зміст принципів засад конституційного ладу.
3. Конституційно-правовий статус основних суб'єктів політичної системи держави.
4. Економічна система держави та її правове регулювання.
5. Конституційно-правові принципи соціальної політики держави та їх реалізація.
6. Ідеологічний плюралізм як основа духовно-культурних відносин.
7. Система та зміст принципів, що становлять засади конституційного ладу.

Рекомендована література: 1, 2, 5, 6, 7

Практичне заняття 4. Конституційно – правовий інститут прав і свобод людини і громадянина (підданого) в зарубіжних країнах

План заняття

1. Становлення конституційних прав і свобод в зарубіжних країнах.
2. Конституційні моделі регламентації статусу людини і громадянина в зарубіжних країнах.
3. Особливості регулювання прав людини в діючих конституціях XVIII-XIX ст., нових і новітніх Основних Законах.
4. Конституційно-правові засоби забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Контрольні завдання

1. Конституція закріплює громадянські та політичні права, а з соціально-економічних - лише право власності. При цьому головна увага приділяється основам устрою державної влади, розподілу її на законодавчу, виконавчу та судову, й визначаються взаємовідносини між цими гілками;

Визначте, якому етапу конституційного розвитку відповідає закріплення зазначеного переліку прав людини в конституції держави? Чим це зумовлено? Назвіть особливості регулювання прав людини в різні періоди конституційного розвитку.

2.Стаття 22 Конституції Італії встановлює: «Ніхто не може бути позбавлений своєї правоздатності, свого громадянства, імені за політичними мотивами»

Проаналізуйте вказану норму. Чи може громадянин держави у разі порушення зазначеної норми звернутися до суду, посилаючись тільки на ст. 22 Конституції Італії, чи потрібно для реалізації цієї конституційної норми ще послатися на спеціальний закон, який конкретизує норму? Який суд в Італії може розглядати зазначену справу: суд загальної юрисдикції чи Конституційний суд?

3.Особа К. був народжений на території Перу. Його мати - громадянка Перу, батько - громадянин Бразилії. У 18 років він приїхав до Бразилії і звернувся з заявою про отримання громадянства Бразилії за народженням. Йому було відмовлено та роз'яснено його право на отримання громадянства шляхом натуралізації в полегшеному порядку після 1 року безперервного проживання на території Бразилії.

Проаналізуйте ситуацію. Які підстави є у особи для набуття громадянства за народженням та шляхом натуралізації в Бразилії?

4. Громадянин РФ П. переїхав до Ізраїлю та набув там громадянства, при цьому він не вийшов із громадянства РФ. Через деякий час він вирішив тимчасово повернутись на територію РФ. Втім, вже не зміг влаштуватися на роботу та прийняти участь у виборах місцевих законодавчих зборів. Разом з тим податкова інспекція надіслала йому повідомлення про необхідність сплати прибуткового податку з отриманої плати за квартиру, яку він здає в оренду, а військкомат – повістку про призов на військову службу. Громадянин П., посилаючись на те, що йому відмовили у працевлаштуванні, вирішив не сплачувати податок. Повістку про призов він проігнорував, мотивуючи тим, що буде проходити військову службу в Ізраїлі.

Розгляньте Конституцію РФ та Федеральний закон «Про громадянство РФ» та оцініть дії громадянина П. і органів влади. Поясніть правові наслідки подвійного громадянства.

5. Громадянка Швейцарії С. погодилася стати сурогатною матір'ю для подружжя Н., яке не могло мати дітей. За для цього

вони звернулися до місцевої лікарні для проведення процедури запліднення. Втім, незважаючи на усі задовільні фізіологічні показники у майбутньої сурогатної матері, їм було відмовлено, посилаючись на відповідну конституційну заборону. Громадянка С. звернулася до Федерального суду зі скаргою про порушення права на повагу її приватного життя .

Вирішить спір. Чи є конституційна норма, яка б регулювала питання щодо можливості використання сурогатного материнства в Швейцарії? Чи мала право звернутися громадянка С. одразу до Федерального суду чи потрібно було спочатку пройти нижні судові ланки та отримати їх рішення. Які питання входять до конституційної юрисдикції Федерального суду?

Теми рефератів

1. Права людини в конституційному праві.
2. Еволюція конституційних прав і свобод.
3. Суб'єкти конституційних прав і свобод.
4. Гарантії захисту основних прав і свобод.
5. Конституційно-правовий інститут громадянства (підданства). Режим іноземних громадян і осіб без громадянства.
6. Інститут притулку.
7. Класифікація прав і свобод
8. Характеристика соціально-економічних та культурних прав та свобод людини та громадянина в зарубіжних країнах
9. Характеристика особистих прав та свобод людини та громадянина в зарубіжних країнах
10. Характеристика політичних прав та свобод людини та громадянина в зарубіжних країнах

Рекомендована література: 1, 2, 3, 4, 6, 20, 22.

Практичне заняття 5. Форми безпосереднього народовладдя

План заняття

1. Поняття та види форм безпосередньої демократії.
2. Поняття виборів, види виборів і їх конституційно-правове регулювання.
3. Виборче право в об'єктивному розумінні.

4. Принципи рівності у виборчому праві і способи його порушення: виборча геометрія (географія), «джерімендерінг».
5. Прямі і непрямі (багатоступеневі) вибори, їх оцінка.
6. Виборчий процес. Його основні стадії.
7. Праймеріз. Роль політичних партій у виборчому процесі.
8. Поняття та типи виборчих систем.
9. Референдум в зарубіжних країнах: практика застосування

Контрольні запитання

1. Що розуміється під політичним вибором? У чому різниця між вибором, обранням та призначенням?
2. Дайте характеристику виборам як елементу демократії та механізму демократизації.
3. Що таке делегативна демократія? У чому полягає різниця між делегативною та представницькою демократією?
4. Якими є інституційні гарантії демократії?
5. Назвіть індекси політичної демократії. Що таке індекс “Фрідом Гауз”?
6. У чому суть виборчої та ліберальної демократії?
7. У чому суть справжніх та несправжніх виборів?
8. Охарактеризуйте роль виборів у різних політичних режимах.
9. Назвіть суб’єктів виборчого процесу.
10. Дайте характеристику прямим, непрямим, основним, проміжним, додатковим, дійсним, вирішальним та установчим виборам.

Теми рефератів

1. Вибори як детермінанта представницької демократії.
2. Електоральна свобода та суспільний прогрес.
3. Міжнародно-правові акти про роль виборів в системі народоправства.
4. Інституційна взаємодія влади та виборів.
5. Вибори як механізм переходу від авторитаризму до демократії.
6. Вибори як механізм представництва соціальних інтересів.
7. Об’єктивні чинники обмеження виборчих прав громадян.
8. Абсентеїзм як соціально-політичний феномен.

9. Статевий ценз як форма дискримінації жінок. Боротьба за його скасування.

10. Демагогія та популізм як виборча технологія.

11. Референдуми в політичному житті країн розвинутої демократії.

12. Референдуми в політичному житті Швейцарії.

Рекомендована література: 25; 4, 5, 6, 15, 22

Практичне заняття 6. Система вищих органів влади.

Законодавча влада

План заняття

1. Складові елементи вищих органів влади, управління і конституційного нагляду.

2. Основні риси і тенденції, притаманні цій системі.

3. Законодавча влада: парламент. Поняття парламенту і парламентаризму.

4. Структура парламентів

5. Компетенція парламентів і акти, які приймаються парламентом (закони, приватні і публічні біллі, резолюції, постанови, звернення і т.д.).

6. Парламентські процедури.

7. Законодавчий процес і його основні стадії.

Контрольні завдання

1. Розкрийте соціальне призначення і політичну роль парламенту, як органу народного представництва.

2. Які, на вашу думку, фактори, визначають юридичне і фактичне значення парламенту в механізмі державного управління суспільством.

3. 100 000 виборців Швейцарії звернулися до Союзних зборів з ініціативою щодо часткового перегляду Конституції, яка мала форму загальної пропозиції. Виборцям було відмовлено, а пропозицію відхилено у зв'язку з тим, що ініціатива не була оформлена у формі проекту, як того потребує Конституція. Незважаючи на це Союзні збори винесли на народне голосування ініціативу виборців.

Дайте правову оцінку ситуації. На яких підставах Союзні збори можуть відхилити народну пропозицію? Чи достатньою

була кількість виборців, які звернулися з ініціативою про частковий перегляд Конституції? Вкажіть відповідно до Конституції Швейцарської Конфедерації, на який референдум винесли питання Федеральні збори і в якому випадку ініціатива про частковий перегляд конституції буде вважатися прийнятою?

4. Привести приклади однопалатних та двопалатних парламентів.

5. Розкрити порядок їх формування і особливості правового статусу палат.

6. Проаналізувати внутрішню структуру палат парламенту.

7. Які існують способи обмеження компетенції парламенту.

8. Що таке бюджетний процес?

9. Які форми парламентського контролю за діяльністю уряду Вам відомі? (вотум довір'я і недовір'я, конституційний вотум, резолюція осуду, інтерпеляція, комітети по розслідуванню, омбудсмани. Судові процедури.)

10. Розкрити поняття «Імунітет» і «індемнітет».

11. Які депутатські пільги і привілеї Вам відомі?

Теми рефератів

1. Реалізація теорії парламентаризму в зарубіжній практиці

2. Посадові особи палат і їх правове становище

3. Комітети і комісії палат, їх призначення і роль.

4. Депутатські об'єднання, фракції, групи, їх конституційно – правовий статус

5. Акти парламентів

6. Законодавчий процес, його стадії

7. Припинення повноважень парламентів зарубіжних країн

Рекомендована література: 1, 10, 11; 11, 12, 13

Практичне заняття 7. Глава держави

План заняття

1. Соціальне призначення, політична роль глави держави в системі вищих органів держави.

2. Порядок заміщення посади глави держави.

3. Компетенція глави держави в залежності від форми правління і політичного режиму.

4. Акти глави держави.

5. Контрасигнатура актів глави держави.

6. Відповідальність глави держави (імпічмент).

Контрольні завдання

1. Приведіть приклади одноосібного і колегіального глав держав.

2. Розкрийте юридичний і фактичний статус глави держави.

3. Проаналізуйте взаємовідносини глави держави з парламентом, урядом, державним апаратом.

4. Які саме повноваження глави держави у сфері вищого представництва в державі та поза її межами?

5. Проаналізуйте повноваження глави держави в сфері особистого статусу громадян (підданих).

6. Назвіть надзвичайні повноваження глав держав. Приведіть приклади конкретних держав.

7. Розкрийте політичну роль апарату глави держави.

8. Парламент Італії прийняв закон і відповідно до ст. 73 Конституції Республіки направив його на промуніципальну Президенту. Однак, впродовж відведеного Конституцією строку закон не був промуніципований Президентом.

Чи має право Президент Італії відмовити в промуніципальній закону і яким чином він повинен діяти, якщо вважає, що закон є недоопрацьованим? Чи має Президент Італії право законодавчої ініціативи? Проаналізуйте конституційні повноваження Президента Італії у законодавчому процесі.

Теми рефератів

1. Конституційно-правовий статус Президента США

2. Конституційно-правовий статус Президента ФРН

3. Конституційно-правовий статус Президента Франції

4. Конституційно-правовий статус Президента Російської федерації

5. Колегіальний глава КНР

6. Дострокове припинення повноважень глав держав.

7. Особливості статусу глави держави в монархіях.

Рекомендована література: 1, 26; 19, 21, 27

Практичне заняття 8. Уряд в зарубіжних країнах

План заняття

1. Соціальне призначення і політична роль уряду.
2. Місце уряду в системі вищих органів.
3. Види урядів.
4. Порядок формування уряду в залежності від форми правління.
5. Компетенція урядів.
6. Акти урядів.
7. Припинення повноважень урядів.

Контрольні завдання

1. Проаналізуйте партійний та соціальний склад уряду (на прикладі США, Великої Британії)
2. Проаналізуйте роль підприємницьких організацій у прийнятті рішень урядовими органами.
3. Яка роль глави уряду, його правове становище та політична роль?
4. Розкрийте суть взаємовідносин уряду з парламентом і главою держави.
5. Які методи впливу уряду на законодавчу діяльність парламенту Вам відомі?
6. Розкрийте поняття «делеговане законодавство»
7. Які повноваження уряду у сфері зовнішньої політики?
8. Проаналізуйте функції та політичну роль урядового апарату.

Уряд Франції провів засідання у формі Ради кабінету і прийняв рішення про постановку питання про довіру Уряду. Президент Франції знаходився за кордоном і не приймав участі у засіданні Ради кабінету.

Чи була порушена форма і процедура постановки питання про довіру французьким урядом? Які форми парламентського контролю характерні для напівпрезидентських республік (на прикладі Франції). Відповідь мотивуйте, здійснюючи посилання на конкретну статтю Конституції Франції 1958р.

Теми рефератів

1. Делеговане законодавство: сутність та види
2. Парламентська відповідальність уряду

3. Відомства і органи, які функціонують при уряді і його голові.

4. Бюрократизація урядового апарату
  5. Повноваження уряду у сфері внутрішньої політики держави
  6. Відставка урядів
  7. Взаємовідносини уряду та глави держави
  8. Взаємовідносини уряду та парламенту держави
- Рекомендована література:** 7, 10; 6, 23, 24, 27, 28

Практичне заняття 9. Правоохоронні та правозахисні органи зарубіжних країн

План заняття

1. Поняття, соціальна функція і політична роль судової влади, її структура.
2. Конституційно-правові принципи організації і діяльності суду
3. Система судів загальної юрисдикції.
4. Статус суддів, прокурорів, слідчих.
5. Адміністративна юрисдикція і адміністративна юстиція
6. Конституційний контроль і нагляд, їх форми і органи.

Контрольні завдання

1. Розкрийте поняття законності як необхідного елементу демократизації.
2. Проаналізуйте конституційно-правові принципи забезпечення законності і способи її охорони.
3. Яка роль прокуратури в зарубіжних країнах? Відповідь аргументуйте з посиланням на конкретні держави.
4. Які органи конституційного контролю Вам відомі?
5. Проаналізуйте конституційний контроль за часом використання, за правовими наслідками, за формою.
6. Дайте визначення «Конституційна юрисдикція» та «Конституційна юстиція».

Ландтаг однієї із земель ФРН прийняв закон, який стосується обмеження кількості мігрантів, незважаючи на те, що відповідно до п. 3 абз. 1 ст. 73 Основного закону ФРН питання про свободу пересування, паспортний

режим, імміграцію та еміграцію є виключною законодавчою компетенцією Федерації.

Хто (Президент ФРН, федеральний канцлер, Бундестаг, Федеральний конституційний суд або Федеральний адміністративний суд) і яким чином повинен відреагувати на перевищення компетенції з боку законодавчого органу землі? Надайте юридичний аналіз законодавчого процесу у ФРН на основі характеристики розділу VII Основного Закону ФРН. Розкрийте сутність «нового федералізму», а також принципу розподілу виключної та конкуруючої законодавчої компетенції.

7. Президент США, вважаючи законопроект, прийнятий Конгресом, неконституційним, ініціював процедуру конституційного контролю Верховним Судом США. Верховний Суд США відмовився здійснювати конституційний контроль даного законопроекту, мотивуючи це тим, що : а) Президент США не володіє конституційними повноваженнями ініціювати конституційний контроль; б) конституційному контролю в США підлягають не законопроекти, а діючі закони.

Вирішіть правову колізію. Чи законним було рішення Верховного Суду США? Яка специфіка конституційного контролю в США? Дайте визначення інституту конституційного контролю. Хто може ініціювати конституційний контроль в США і що може бути об'єктом конституційного контролю?

Теми рефератів

1. Функції органів конституційного контролю.
2. Прокуратура в зарубіжних країнах.
3. Роль адвокатури в забезпеченні прав та законних інтересів людини та громадянина
4. Органи конституційного контролю, їх повноваження
5. Судова система США
6. Судова система Великої Британії
7. Судова система Франції
8. Судова система ФРН
9. Судова система Польщі

Рекомендована література: 24; 8, 9, 14, 18,30, 32,34

Практичне заняття 10. Основи конституційного права США та Бразилії

План заняття

1. Конституція США 1787р. Поправки. Конституція Бразилії 1988р.
2. Конституційно-правовий статус особи в США. Білль про права.
3. Процедура habeas corpus, процедура habeas data та процедура mandato de injuncao за Конституцією Бразилії 1988р.
4. Вищі органи державної влади в США та Бразилії.
5. Судова влада. Верховний Суд США та Федеральний Верховний Суд Бразилії у справі охорони Основного Закону.
6. Конституційні принципи федеративного устрою в США та Бразилії.
7. Особливості системи місцевого управління в США та Бразилії.

Контрольні завдання

1. Після проведення чергових президентських виборів в США новообраний Президент США призначив 15 членів свого Кабінету з представників своєї політичної партії. Сенат підтримав склад Кабінету простою більшістю голосів. Президент США не погодився з результатом голосування у Сенаті і вирішив оскаржити його у Верховному Суді США, посилаючись на ст.2 розд.2 Конституції США 1787р.

Вирішіть правову колізію, проаналізувавши конституційні повноваження Президента США та американського Сенату. Зазначте процедуру формування Кабінету в США, здійснивши посилання на конкретну статтю конституції чи іншого нормативно-правового акта. Акцентуйте увагу на способі формування виконавчої гілки влади в США (характерна ознака президентської республіки).

2. Під час чергової сесії американського Конгресу за внесений законопроект у однаковій редакції проголосували обидві палати- Сенат та Палата представників, після чого законопроект було передано на підпис Президенту. Проте американський Президент відмовився підписувати законопроект, скориставшись правом вето. Через 10 днів даний

законопроект було повторно поставлено на голосування в Конгресі, причому Сенат підтримав законопроект кваліфікованою більшістю у 2/3 голосів, а Палата представників простою більшістю голосів.

Скажіть чи перетвориться даний законопроект на закон? Чи порушив Президент Конституцію США або інший федеральний закон, ветовавши законопроект Конгресу? Чи може американський Конгрес подолати вето Президента повторним голосуванням законопроекту і які особливості цього процесу? Вкажіть випадки, коли вето Президента не може бути подолано повторним голосуванням Конгресу. Які особливості законодавчої процедури в США?

3. Губернатор штату Техас звернувся з позовом до Верховного Суду США, вважаючи, що федеральним урядом під час будівництва федеральної автостради були порушені територіальні межі штату Техас. Верховний Суд США відмовився прийняти до розгляду даний позов, мотивуючи це тим, що Верховний Суд США не є судом першої інстанції в таких справах і позивачеві треба спочатку звернутися або до нижчестоячих судових інстанцій федеральної судової системи або до судових інстанцій, котрі входять до судової системи штату Техас.

Чи правомірним є позов губернатора штату Техас? Чи може виступати Верховний Суд США судом першої інстанції в справах, де однією стороною є США, а другою- один із штатів? Чи порушив Верховний Суд США Конституцію США 1787р., якщо так- то яку статтю? Відповідь обґрунтуйте, здійснивши посилання на конкретну статтю Конституції США 1787р.

4. Президент Бразилії призначив 3-х державних міністрів Кабінету і наказав їм приступати до виконання своїх службових обов'язків, не чекаючи, поки Сенат затвердить призначення.

Чи порушив Президент Конституцію Бразилії 1988р., здійснивши одноособове призначення державних міністрів. Поясніть які повноваження Президента, відповідно до ст.84 Конституції Бразилії 1988р., відносяться до виняткових. Здійсніть порівняльний аналіз обсягу конституційних повноважень Президента США та Президента Бразилії.

5. Громадянин України П., котрий проживає в Бразилії, звернувся до державної лікарні м. Ріо-де-Жанейро і попросив надати йому результати його обстеження. Отримавши відмову, громадянин П. вирішив підготувати позов до суду, вважаючи, що було порушено його конституційне право.

Чи були порушені права громадянина України П., гарантовані йому Конституцією Бразилії 1988р. Вирішіть правову колізію, здійснивши посилання на конкретну статтю Конституції Бразилії 1998р.

Теми рефератів

1. Конституція 1787 р. і її специфічні риси.
2. Конституційний розвиток США. Зміст конституційних поправок. Порядок зміни конституції штатів.
3. Конституційний статус людини і громадянина. Біль про права.
4. Економічна система. Плюралізм форм власності. Соціальна структура суспільства і тенденції її розвитку.
5. Політична система. Політична система і політичні партії. Особливості двопартійної системи. Політична роль профспілок і підприємницьких організацій.
6. Виборче право і виборча система. Первинні вибори (праймерізм). Порядок виборів президента, віце-президента, конгресменів і сенаторів.
7. Конгрес США. Його структура, порядок формування палат, їх внутрішня організація і взаємовідносини.
8. Законодавчий процес.
9. Президент, віце-президент, їх повноваження.
10. Кабінет. Виконавче управління. Федеральний апарат чиновників.
11. Верховний суд. Порядок формування і функції.
12. Правове становище штатів і федерального округу Колумбія.

Рекомендована література: 4, 5; 2, 7, 16, 17

Практичне заняття 11. Основи конституційного права Об'єднаного Королівства Великої Британії і Північної Ірландії та Канади

План заняття

1. Конституція Об'єднаного Королівства Великої Британії і Північної Ірландії та Конституція Канади.

2. Конституційно-правовий статус особи в Великій Британії й Канаді.

3. Вищі органи влади Об'єднаного Королівства Великої Британії і Північної Ірландії та Канади.

4. Конституційно-правовий статус органів влади регіонів і місцевих органів управління в Об'єднаному Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії.

5. Конституційні принципи канадського федералізму та місцеві органи влади.

Контрольні завдання

1. Мешканець графства Беркшир (Англія) Меллон звернувся до суду графства з позовом про визнання дій ради району Редінг неправомірними, оскільки вони порушують його права, гарантовані ст. 11 Європейської конвенції про захист прав і основоположних свобод. Суд графства відмовив у розгляді справи, спираючись на те, що подібні справи йому невідомі, і порекомендував позивачу звернутися до Високого суду Англії й Уельсу.

Розгляньте Акт про права людини Великої Британії 1998 р. (ст. ст. 2 – 10). Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи відповідають дії суду графства Беркшир чинному законодавству?

2. Уряд Її Королівської Величності Об'єднаного Королівства Великої Британії і Північної Ірландії подав до Палати громад законопроект про здійснення платежів із державного фонду позик. Палата громад схвалила відповідний законопроект, але Палата лордів відмовилась його розглядати. Через місяць Палата громад повторно проголосувала за законопроект про здійснення платежів із державного фонду позик і представила його Королеві для санкції без згоди Палати лордів. Спікер

Палати лордів звернувся до Верховного Суду Об'єднаного Королівства Великої Британії і Північної Ірландії з проханням визнати процедуру прийняття даного законопроекту такою, що не відповідає чинному законодавству.

Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи відповідають дії Палати громад і Палати лордів Акту про Парламент 1911 р.? Розкрийте механізм взаємодії Палати громад і Палати лордів у законодавчому процесі.

3. На підставі відомостей останнього перепису населення і керуючись розд.5 «Процедура зміни Конституції Канади» Конституційного акту 1982 р. законодавчі збори провінцій Квебек і Онтаріо звернулися до Парламенту з ініціативою перегляду конституційного положення, яке встановлює число представників провінцій у Сенаті. Згодом відповідні статті Конституції Канади були змінені шляхом видання Генерал-губернатором Прокламації із додатком великої печатки Канади за резолюціями Сенату, Палати громад і законодавчих зборів провінцій Квебек і Онтаріо. Разом з тим, законодавчі збори провінції Манітоба звернулися до Верховного суду Канади з проханням перевірити поправки на предмет їх відповідності Конституції, аргументуючи, що була порушена так звана «звичайна процедура внесення поправок». Верховний суд Канади задовольнив звернення законодавчих зборів провінції Манітоба, визнавши процедуру внесення змін неконституційною.

Дайте юридичний аналіз ситуації. Проаналізуйте розд.5 «Процедура зміни Конституції Канади» Конституційного акту 1982 р. Чи був дотриманий встановлений порядок внесення змін до Конституції Канади?

4. У зв'язку зі смертю посада Генерал-губернатора Канади стала вакантною. Парламент Канади зібрався на позачергову сесію та на спільному засіданні палат кваліфікованою більшістю голосів обрав нового Генерал-губернатора Канади.

Чи був дотриманий встановлений порядок заміщення посади Генерал-губернатора. Проаналізуйте Конституційний акт 1867 р. і визначте процедуру заміщення посади Генерал-Губернатор Канади та інших органів виконавчої влади.

Теми рефератів

1. Особливості конституційного права Великобританії і його джерела.
2. Конституційно-правовий статус людини і громадянина. Підданство.
3. Громадянство Співдружності.
3. Економічна система. Форми власності і їх розвиток.
4. Політична система. Особливості партійної системи і основні політичні партії.
5. Політична роль профспілок і підприємницьких організацій.
6. Виборче право і виборча система. Виборча застава.
7. Парламент Великобританії. Його структура, порядок формування палат, їх внутрішня організація і взаємовідносини.
8. Повноваження палат. Законодавчий процес.
9. Правовий статус монарха Великобританії. Порядок престолонаслідування.
10. Прерогативи і реальна роль монарха в управлінні державою.
11. Уряд і кабінет. Порядок формування і відповідальності. Правовий статус і роль прем'єр-міністра. Урядовий апарат.
12. Політико-адміністративний устрій території. Статус Уельсу, Шотландії, Північної Ірландії та ін.
13. Місцеве самоврядування.

Рекомендована література: 8, 9, 18, 23; 7, 12

Практичне заняття 12. Основи конституційного права Франції ФРН та Італії

План заняття

1. Конституція Франції 1958 р., Конституція ФРН 1949 р. та Конституція Італійської Республіки 1947 р.
2. Конституційно-правовий статус особи в Франції, ФРН та Італії.
3. Вищі органи влади Франції, ФРН та Італії.
4. Місцеві органи влади.

Контрольні завдання

1. Французький парламент на спільному засіданні обох палат абсолютною більшістю голосів депутатів прийняв закон

«Про підвищення ввізного мита на деякі категорії імпортованих товарів» та передав його на підпис Президенту. Президент Франції відмовився підписувати закон і відправив його на розгляд Конституційної ради, мотивуючи своє рішення тим, що Парламент вийшов за межі своєї законодавчої компетенції.

Вирішіть правову колізію. Дії якого органу державної влади суперечать нормам Конституції 1958р.? Який порядок прийняття законів у Франції? В чому суть абсолютно обмеженої законодавчої компетенції Парламенту?

2. Президент Франції ввів на території країни надзвичайний стан. Потім, з метою більш ефективного подолання негативних економічних наслідків надзвичайного стану Президент Франції розпустив Національні збори і призначив дострокові парламентські вибори.

Проаналізуйте ситуацію. Який порядок розпуску нижньої палати Парламенту у Франції? Чи відповідають дії Президента Франції Конституції держави? Чи встановлює Конституція Франції 1958р. обмеження щодо розпуску Національних зборів?

3. Міністр внутрішніх справ Франції вирішив прийняти участь у чергових парламентських виборах і зареєструвався як кандидат у депутати Національних зборів. Вигравши вибори і отримавши депутатський мандат, він відмовився піти у відставку і вирішив суміщати мандати.

Чи законні дії міністра внутрішніх справ? Чи допускає Конституція Франції 1958р. суміщення депутатського та міністерського мандатів? ,

4. Федеральний канцлер Німеччини звернувся до Бундестагу про вираження йому довіри. Більшість депутатів нижньої палати проголосували за довіру Федеральному канцлеру. Втім, Федеральний президент незадоволений його програмою відправив Федерального канцлера та весь Федеральний уряд у відставку і запропонував Бундестагу обрати нового Федерального канцлера.

Проаналізуйте ситуацію. Чи правомірно був відсторонений від посади Федеральний канцлер? Чи може Федеральний канцлер сам звертатися до Бундестагу за вираженням йому

довіри? *Визначте процедуру вираження недовіри Федеральному канцлеру.*

5. Регіональна джунта одного з регіонів Італії встановила мито на ввіз та вивіз товарів. Президент Італії своїм вмотивованим декретом, вважаючи, що Голова джунти вчинив дії, які суперечать Конституції, звільнив його.

Чи відповідають дії Президента Італії Конституції держави. Як має бути вирішений спір? Назвіть органи регіонів та їх повноваження. Розкрийте особливості політико-територіального устрою держави згідно конституційної реформи 2001 року.

Теми рефератів

1. Конституційний розвиток Франції після Другої світової війни. Конституція 1958 р., її наступні зміни.
2. Основний закон ФРН 1949 р.
3. Конституція Італії.
10. Конституційний статус людини і громадянина.
11. Економічна система. Форми власності і їх розвиток. Соціальна структура.
12. Політична система. Особливості і основні політичні партії.
13. Французькі профспілки і соціально-економічні організації підприємців.
14. Виборче право і виборча система. Виборча геометрія і виборчий закон.
15. Парламент Франції.
16. Президент. Порядок обрання і компетенція.
17. Роль президента в законодавчому процесі. Акти президента.
11. Уряд (Рада міністрів, кабінет міністрів). Порядок формування і компетенція.
12. Місцеве врядування і самоврядування.

Рекомендована література: 1, 6; 19, 23, 25, 26, 29

Практичне заняття 13. Основи конституційного права Республіки Польща та Республіки Болгарія

План заняття

1. Конституції Республіки Польща 1997р. та Республіки Болгарія 1991р.
2. Конституційно-правовий статус особи відповідно до Конституцій Республіки Польща 1997р. та Республіки Болгарія 1991р.
3. Вищі органи державної влади Республіки Польща та Республіки Болгарія.
4. Судова влада у Польщі та Болгарії. Конституційний Трибунал Республіки Польща. Конституційний Суд Болгарії.
5. Місцеві органи влади.

Контрольні завдання

1. За систематичне порушення норм Конституції Республіки Польща 1997р. Президента Республіки Польща було відсторонено від займаної посади рішенням Конституційного Трибуналу Республіки Польща.

Чи вийшов за межі своїх конституційних повноважень Конституційний Трибунал? Яка специфіка відсторонення від посади Президента Республіки Польща і вищих посадових осіб Республіки Польща згідно з Конституцією Республіки Польща 1997р. Здійсніть посилання на конкретну статтю Конституції Республіки Польща 1997р.

2. Президент Республіки Польща висунув кандидатуру Голови Ради Міністрів, котрий представив Сейму програму діяльності Ради Міністрів і попросив про вотум довіри. Рішення про вотум довіри Сейм прийняв простою більшістю голосів, присутніми в залі пленарних засідань було 240 депутатів.

Чи відбулося призначення Голови Ради Міністрів з порушенням Конституції Республіки Польща 1997р. Відповідь обґрунтуйте, здійсніть посилання на конкретну статтю Конституції Республіки Польща 1997р. Поясніть особливості формування виконавчої гілки влади в парламентсько-президентських республіках на прикладі Республіки Польща.

3. Провівши консультації із парламентськими групами, Президент Республіки Болгарія доручив представнику найчисельнішої парламентської групи сформувати Уряд. Кандидат на посаду Голови Ради Міністрів у 3-х денний термін запропонував склад Ради Міністрів, котрий було відхилено Президентом. Президент пояснив, що вже сам визначився з кандидатурою на посаду Голови Ради Міністрів і складом Уряду і буде просити Народні Збори підтримати його призначення.

Чи правомірні дії Президента Республіки Болгарія? Поясніть особливості формування уряду в Республіці Болгарія відповідно до Конституції 1991р. Який орган державної влади наділений конституційними повноваженнями вирішити цю правову колізію.

4. 56 депутатів Народних зборів (народних представників) висунули звинувачення Президенту Болгарії в порушенні норм Конституції Республіки Болгарія 1991р. 204 народних представники підтримали обвинувачення повторним голосуванням. Конституційний Суд Республіки Болгарія розглянув звинувачення в місячний термін з дня внесення, але виправдав Президента Болгарії, мотивуючи своє рішення тим, що була порушена процесуальна форма процедури імпичменту.

Дайте конституційно-правову оцінку ситуації, посилаючись на конкретну статтю Конституції Болгарії 1991р. Вкажіть на підстави та особливості процедури імпичменту Президента та Віце-Президента згідно з Конституцією Болгарії 1991р.

Теми рефератів

1. Конституційний процес Польщі, основні етапи.
2. Конституційний статус людини і громадянина, його гарантія.
3. Економічна система. Форми власності та їх розвиток. Соціальна структура суспільства і тенденції її розвитку.
4. Політична система і її конституційно-правове регулювання.
5. Політичні партії і громадські організації.
6. Характеристика виборчого права і виборчої системи.

7. Сейм. Його склад, повноваження, організація, процедура, законодавчий процес. Уповноважений з громадських прав.

8. Сенат. Його склад, повноваження, організація, процедура, взаємовідносини з Сеймом.

9. Президент республіки. Порядок його обрання, повноваження, відповідальність.

10. Конституційний трибунал і процедура конституційної відповідальності вищих посадових осіб.

11. Політико-адміністративний устрій території.

Рекомендована література: 10, 11; 3, 7, 19, 22

Практичне заняття 14. Основи конституційного права держав-членів СНД

План заняття

1. Конституційний розвиток РФ, Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Азербайджанської Республіки.

2. Конституційно-правовий статус людини та громадянина в РФ, Республіці Білорусь, Республіці Казахстан, Азербайджанській Республіці.

3. Вищі органи влади РФ, Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Азербайджанської Республіки.

4. Конституційно-правові засади політико-територіального устрою і статус місцевих органів влади в РФ, Республіці Білорусь, Республіці Казахстан, Азербайджанській Республіці.

Контрольні завдання

1. Законодавчі збори Красноярського краю на основі Федерального закону «Про використання атомної енергії» прийняли закон «Про доступність інформації, пов'язаної зі зберіганням атомної енергії в спеціально відведених пунктах на території Красноярського краю». Президент РФ звернувся до Конституційного Суду РФ із запитом про відповідність закону, виданого Законодавчим зборами Красноярського краю, Конституції РФ.

На підставі Конституції РФ та Статуту Красноярського

краю дайте юридичний аналіз ситуації. Розберіть конституційні принципи відносин РФ і суб'єктів. Чи був дотриманий порядок звернення до Конституційного Суду РФ? Яке рішення має прийняти Конституційний Суду РФ?

2. Зважаючи на стійку нездатність Президента РФ за станом здоров'я належним чином виконувати свої обов'язки, його повноваження тимчасово здійснював Голова Уряду РФ. У цей час Голова Уряду РФ видав указ про проведення референдуму з питання дострокових виборів Президента РФ.

Чи відповідають дії Голови Уряду РФ вимогам Конституції РФ і Федерального конституційного закону «Про референдум РФ»? Які питання можуть бути предметом референдуму РФ?

3. Палата представників Республіки Білорусь законом, прийнятим більшістю голосів від свого конституційного складу, за пропозицією Президента Республіки Білорусь делегувала йому законодавчі повноваження на видання декрету про збільшення тривалості робочого тижня.

Зробіть юридичний аналіз ситуації і прокоментуйте дії Палати представників і Президента Республіки Білорусь. Який порядок делегованого законодавства передбачений Конституцією Республіки Білорусь ?

4. Депутат Мажилісу Парламенту Республіки Казахстан П. у зв'язку із виходом з політичної партії, від якої у відповідності з конституційним законом він обрався, був позбавлений свого мандата. Депутат П., зібравши підписи 50 депутатів Мажилісу Парламенту Республіки Казахстан, звернувся до Конституційної Ради Республіки Казахстан з прохання надати висновок щодо правомірності позбавлення його мандата.

Дайте юридичний аналіз ситуації. У яких випадках депутат Мажилісу Парламенту Республіки Казахстан може бути позбавлений свого мандата? Розкрийте порядок звернення до Конституційної Ради Республіки Казахстан.

5. Громадянин Азербайджанської Республіки З. звернувся до Конституційного Суду Азербайджанської Республіки зі скаргою на невідповідність рішень Верховного Суду Азербайджанської Республіки Конституції Азербайджанської Республіки. У ході

розгляду скарги було з'ясовано: 1) порушення відповідним рішенням Верховного суду права заявника на інтелектуальну власність; 2) повне використання громадянином З. права оскарження судового акту і відсутність можливості запобігання за допомогою інших судів порушень права звернення в суд.

На підставі Конституції Азербайджанської Республіки і Закону Азербайджанської Республіки «Про Конституційного Суду Азербайджанської Республіки» зробіть юридичний аналіз ситуації. Яке рішення має прийняти Конституційний Суд? Висвітліть процедуру конституційного провадження.

Теми рефератів

1. Конституція Російської Федерації
2. Основні риси й особливості Конституції Азербайджанської Республіки
3. Основні риси й особливості Конституції Республіки Білорусь
4. Основні риси й особливості Конституції Казахстан
5. Сучасні проблеми захисту прав людини і громадянина в Російській Федерації;
6. Особливості конституційного статусу Президента Російської Федерації
7. Правовий статус органів конституційного контролю
8. Інститут омбудсмена в країнах СНД.

Рекомендована література: 2, 12, 13, 14; 33, 35, 37

Практичне заняття 15. Основи конституційного права країн Азії

План заняття

1. Конституція Японії 1947 р. та Конституція КНР 1982 р.
2. Конституційно-правовий статус особи в Японії та КНР.
3. Вищі органи влади Японії та КНР.
4. Конституційні засади національно-територіальної автономії в КНР і місцеві органи влади.
5. Місцеві органи влади.

Контрольні завдання

1. У період меж сесіями Всекитайських зборів народних представників

Постійний комітет Всекитайських зборів народних представників одностайно прийняв поправки до ст. 49 Конституції КНР щодо планування народжуваності. Всекитайські збори народних представників, зібравшись на сесію, скасували ці поправки, схвалені Постійним комітетом.

Чи належить до компетенції Постійного комітету Всекитайських зборів народних представників вирішення зазначеного питання? Який порядок внесення змін і доповнень Основного Закону, передбачений Конституцією КНР?

2. Голова КНР скликав пленарне засідання Постійного бюро Державної ради, на якому виконав функції голови. На цьому засіданні Постійне бюро Державної ради затвердило проект бюджету на поточний рік.

Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи відповідають дії Голови КНР вимогам Конституції КНР? Розгляньте конституційний статус Голови КНР і Державної ради.

3. Палата представників парламенту Японії на своєму засіданні, на якому були присутні менше половини його членів, прийняла законопроект, який в подальшому не був підтриманий Палатою радників. Палата представників проголосувала за цей законопроект вразі більшістю голосів від конституційного складу і направила його на промугальцію Імператору Японії.

Проаналізуйте ситуацію. Який порядок прийняття законопроектів та чи може бути подолане вето верхньої палати Парламенту Японії? Вирішіть, чи набуде чинності прийнятий законопроект? Назвіть правові наслідки промугальції Імператором законів прийнятих Парламентом.

4. Палата радників Парламенту Японії виступила з ініціативою щодо внесення змін до Конституції. Зазначене рішення було підтримано більшістю голосів на спільному засіданні палат Парламенту та Кабінету міністрів Японії. Після прийняття одразу ж було прийняте рішення про призначення загальнонаціонального референдуму для затвердження поправок. Втім незадоволена частина депутатів нижньої палати звернулася до Верховного Суду з питанням про невідповідність зазначеної процедури Конституції Японії.

Вирішіть спір. Чи була порушена процедура внесення поправок до Конституції? Охарактеризуйте Конституцію Японії за способом внесення до неї змін.

Теми рефератів

1. Конституція КНР 1982 року, її характеристика;
2. Конституційний статус людини і громадянина в КНР;
3. Правовий статус Всекитайських зборів народних представників.
4. Особливості партійної системи і основні політичні партії Японії
5. Характеристика виборчого права і виборчої системи Японії
6. Правовий статус монарха Японії
7. Конституційний нагляд в Японії.

Рекомендована література: 19, 20; 39, 40, 41,42, 43

Практичне заняття 16. Основи конституційного права країн Близького Сходу.

План заняття

1. Конституція Ізраїлю та Конституція Об'єднаних Арабських Еміратів (ОАЕ).
2. Конституційно-правовий статус людини та громадянина в Ізраїлі та ОАЕ.
3. Вищі органи державної влади Ізраїлю та ОАЕ.
4. Конституційні засади відносин Союзу й Еміратів. Місцеві органи влади ОАЕ.

Контрольні завдання

1. Кнесет Ізраїлю вирішив притягнути до кримінальної відповідальності Президента Ізраїлю за скоєння ДТП. З цією метою 30 депутатів Кнесету звернулися до Верховного Суду Ізраїлю з вимогою розпочати процедуру імпічменту. Разом з тим Верховного Суд Ізраїлю відмовив депутатам у розгляді їх звернення, вказуючи на те, що до компетенції Верховного Суду не входить вирішення подібних справи.

На підставі Основного Закону «Про Президента Держави Ізраїль» зробіть юридичний аналіз ситуації. Чи правомірні дії

депутатів Кнесету і Верховного Суду Ізраїлю? Висвітліть конституційні вимоги і процедуру притягнення Президента до відповідальності.

2. Наступного дня після оголошення результатів виборів Кнесету Президент Держави уклав з представниками політичної партії «Лікуд» угоду про співробітництво між Президентом і Урядом і запропонував лідеру цієї партії стати Прем'єр-міністром. При цьому Президент не став проводити консультації з іншими політичними партіями, які отримали мандати в Кнесеті. Представники партії «Авода» звернулися до Верховного Суду з вимогою визнати процедуру формування Уряду неконституційною.

Чи відповідають дії Президента Держави Ізраїль конституційному законодавству? Який порядок формування Уряду закріплені в Основному Законі «Про Уряд»?

3. На відкритому засіданні Ради Міністрів ОАЕ був прийнятий законопроект про бюджет ОАЕ та переданий на затвердження Національної Ради Союзу. Національна рада відмовила в прийнятті законопроекту. Тоді Президент Союзу незважаючи на рішення Національної ради узгодив зазначений законопроект з Вищою Радою Союзу та видав його.

Дайте правовий аналіз ситуації. Чи відповідають дії Президента ОАЕ Конституції держави. Яка роль відводиться Національній Раді Союзу у законотворенні?

4. Емірат Шарджа прийняв закон щодо урегулювання торгових відносин з державою Катар. Вища Рада Союзу виступила з вимогою до губернатора Шарджі негайно скасувати зазначений закон, оскільки він суперечить Конституції ОАЕ. Губернатор не погодився мотивуючи тим, що зазначений закон не суперечить інтересам та законам Союзу.

Вирішіть спір. Законотворення з яких питань входить до відання Союзу? Хто повинен прийняти остаточне рішення у справі?

Теми рефератів

1. Конституційно-правовий статус людини та громадянина в Ізраїлі та ОАЕ.

2. Конституційно-правовий статус людини та громадянина в ОАЕ.

3. Вищі органи державної влади Ізраїлю
4. Вищі органи державної влади ОАЕ.
5. Форми безпосередньої демократії в Ізраїлі.
6. Форми безпосередньої демократії в ОАЕ.
7. Повноваження Кнесету.
8. Законодавчий процес.

Рекомендована література: 16, 17; 2, 3, 4, 5

3. Рекомендована література

Базова

1. Конституция Итальянской Республики // Конституции государств Европейского Союза / под. общ.ред. Л.А.Окунькова. – М.:ИНФРА –М – Норма, 1997. – С. 371-414.

2. Конституция РФ //[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.council.gov.ru/constitution/constitution.pdf>

3. Конституція Федеративної Республіки Бразилії // Конституції зарубіжних країн: Навч. посіб. / За заг. ред. В.О. Серьогіна. – Харків: Вид-во «Фінн», 2009. – С. 431-518.

4. Конституція США // [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://uk.wikisource.org/wiki/ Конституція США](http://uk.wikisource.org/wiki/Конституція_США).

5. Конституція Бразилії // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://mykpzs.ru/konstitucija-brazilii-1988-russkij-tekst/>

6.Конституція Французької Республіки // Конституції зарубіжних країн: навч. посіб. / За заг. ред. В.О. Серьогіна. – Харків: Вид-во «Фінн», 2009. – С.47-68.

7.Федеральная Конституция Швейцарской конфедерации / Конституции зарубежных стран / Сост. В.Н. Дубровин. – М.: ООО Издательство «Юрлитинформ», 2001. – С. 87- 123.

8. Конституційні акти Канади // Конституції зарубіжних країн: навч. Посіб. / В.О. Серьогіна. – Харків: Вид-во «Фінн», 2009. – С. 358 – 392.

9.Конституційний акт Канади 1867 р. // Конституційне законодавство зарубіжних країн: Хрестоматія: Навч. Посіб. / Упоряд. В.О. Ріяка, К.О. Закоморна. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – С. 265 – 266.

10. Конституция Республики Польша 1997г. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://constitutions.ru/archives/182>

11. Конституция Об'єднаних Арабських Еміратів // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://worldconstitutions.ru/archives/89/2>

12. Конституційні акти Об'єданого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії // Конституції зарубіжних країн: навч. Посіб. / В.О. Серьогіна. – Харків: Вид-во «Фінн», 2009. – С. 20 – 38.

13. Конституція КНР // Конституції зарубіжних країн: навч. посіб. / За заг. ред. В.О. Серьогіна. – Харків: Вид-во «Фінн», 2009. – С. 260 – 278.

14. Конституція Японії // Конституції зарубіжних країн: навч. посіб. / За заг. ред. В.О. Серьогіна. – Харків: Вид-во «Фінн», 2009. – С. 292-300.

15. Федеральный закон "О гражданстве Российской Федерации" // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakonrf.info/zakon-o-grazhdanstve/>

16. Закон о правах человека 1998 г. // Конституционный контроль в зарубежных странах: учеб. пособие /отв. Ред. В.В. Маклаков. – М.: Норма:Инфра-М, 2010. – С. 166 – 177.

17. Конституційні акти Об'єданого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії // Конституційне законодавство зарубіжних країн: Хрестоматія: Навч. Посіб. / Упоряд. В.О. Ріака, К.О. Закоморна. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – С. 184 – 187; 295 – 297; 363 – 370.

18. Федеральный конституционный закон "О Конституционном Суде Российской Федерации" // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ksrf.ru/ru>

19. Федеральный конституционный закон "О референдуме Российской Федерации" // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.rg.ru/2004/06/30/referendum-zakon.html>

Допоміжна

20. Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн: Підручник. – Тернопіль: «Астон», 2003. – 432 с.

21. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. Посібник / За заг. ред. В.О. Ріяки – 2-е вид., допов. і перероб. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 544 с.
22. Конституционное право зарубежных стран. Общая часть: [учеб. для студентов юрид. вузов и фак.] / В.В. Маклаков.- М.: Волтерс Клувер, 2006.- 896с.
23. Шаповал В.М. Сравнительное конституционное право / В.М.Шаповал. – К.: ИД «Княгиня Ольга», 2007. – 416 с.
14. Конституційне право зарубіжних країн. Академічний курс: підручник / В.М. Шаповал.- К.: Юрінком Інтер, 2008.- 476с.
25. Конституції зарубіжних країн : навч. посіб./ авт.-упоряд. В.О. Сergyоїн, Ю.М. Коломієць, О.В. Марцеляк ; за заг. ред. В.О. Сergyоїна.- Х.: ФІНН, 2009.- 664с.
26. Конституционное право зарубежных стран: учеб./ Под общей ред М. В. Баглая, Ю. И. Лейбо, Л. М. Энтина; 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма :Инфра-М,2012, -1088 с.
27. Николаева Т.А. Судебные процедуры, инициируемые гражданами в органах европейской системы конституционного контроля // [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/307/image/307-090-093.pdf>
28. Сафонов В.Е. Институт судебного конституционного контроля в зарубежных странах: история, теория, практика: Сафонов В.Е. / Российская академия правосудия. – М.; 2003.- 176 с.
29. Форма правління: питання конституційно-правової теорії та практики: монографія / С.Г. Сergyоїна.- Х.: Право, 2011.- 768с.
30. Георгіца А.З. Сучасний парламентаризм : проблеми теорії та практики.- Чернівці: «Рута», 1998.- 484с.
31. Шаповал В.М. Зарубіжний парламентаризм. –К.: Основи, 1993.- 143с.
32. Древаль Ю.Д. Організація і діяльність парламентів: теоретико-методологічні засади: Монографія.- Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2009.- 184с.
33. Брежнев О.В. «Американская» модель судебного конституционного контроля (генезис и основные черты) //

Дайджест. Конституционное правосудие в странах СНГ и Балтии.- 2005.- №22, ч.2.- С.134-135.

34. Манкофф Д. Выборы в США // Международная жизнь. – 2008. – № 10. – С. 123-135.

35. Мелика Л. Латиноамериканский федерализм // Сравнительное конституционное обозрение. – 2006. – № 2. – С. 81-96.

36. Черняк Є.В. Роль судової влади в політичній системі США // Держава і право: збірник наукових праць; Юридичні і політичні науки. –К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003.- Вип.21.- С.149-154.

37. Чиркин, В. Е. Конституционное право зарубежных стран: учеб. / 7-е изд., перераб. и доп. – М. :Норма: Инфра – М, 2012. – 608 с.

38. Барабаш Ю.Г. Про політичну складову у статусі глави держави в напівпрезидентських республіках / Ю.Г. Барабаш // Бюлетень Міністерства Юстиції України. - 2010. - № 6. - С.27-37

39. Васильева Т.А. Миграционная политика, гражданство и статус иностранцев в странах западной демократии. – М.: Институт права и публичной политики, 2010. – 324с.

40. Егорова М.О. Правовые основы деятельности правительства ФРГ / М.О.Егорова, А.А.Ялбулганов // Правоведение. – 2006. - № 5. – С. 205-215.

41. Марченко В. В. Конституційно-правовий статус уряду в країнах ЄС (на прикладі Франції, Федеративної Республіки Німеччини, Іспанії): монографія – К.: Алерта, 2010. – 216 с.

42. Нойманн О.Ю. Німецький Бундесрат: особливості формування і повноваження // Політичний менеджмент. – 2009. – № 2. – С. 155-162.

43. Нойманн О.Ю. Німецький Бундесрат як інститут представництва інтересів земель: особливості формування та повноваження // Вибори та демократія. – 2009. –№ 1. – С. 58-64.

44. Протасова В.Є. Парламентсько-президентська республіка: сутність, особливості, різновиди: монографія / В.Є. Протасова.- Х.: Право, 2009.- 208с.

28. Сунгуров А., Маччелли Д., Абросимова Е., Виноградова Т. Механизмы контроля над деятельностью публичной администрации в странах Европы // Сравнительное конституционное обозрение. – 2007. – № 1. С. 42-77.

29. Шелепницька І. П. Публічна самоврядна влада в Республіці Італія та Україні: особливості організації та функціонування: монографія / За заг. ред. О. Я. Лазора. – К.: Дакор, 2008. – 172 с.

30. Гаджиев Г. Влияние деятельности Конституционного Суда на развитие законодательства Азербайджанской Республики // [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.concourt.am/hr/cc1/vestnik/4.14-1.15/azer.htm>

31. Гулиев А. Базовые принципы как фактор внешних отношений института президентства Азербайджанской Республики: история, современность, будущее / А. Гулиев // Держава і право. — 2011. — Вип. 51. — С. 628-633.

32. Конституционный суд Азербайджанской Республики // Конституционный контроль в зарубежных странах: учеб. пособие / отв. ред. В.В. Маклаков. – М.: Норма:Инфра-М, 2010. – С. 611 – 671.

33. Основы конституционного права Республики Казахстан // Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Особенная часть: учеб. для вузов / отв. ред. Б.А. Страшун. – М.: Норма, 2006. – С. 912 – 1005.